

УДК 378.14: 339.9
DOI <https://doi.org/10.37687/2413-6433.2019-4.15>

Тимошенко М.О.,
кандидат юридичних наук, проректор
Європейського університету
ORCID: 0000-0003-2584-5731

ДО ПИТАННЯ ПРО ПОЛІФУНКЦІОНАЛЬНІСТЬ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

ON THE ISSUE OF MULTI-FUNCTIONALITY OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

Стаття присвячена процесам, що відбуваються в закладах вищої освіти України, в контексті реформаційних змін в Україні з метою пошуку ефективних заходів впровадження світового досвіду у сфері надання освітніх послуг як пріоритетного напрямку державної освітньої політики. Окреслено тенденції вищої освіти у світовому співтоваристві, яке застосовуються в розумінні поняття закладу вищої освіти, що традиційно використовується в організації вищої освіти у провідних країнах світового співтовариства. Визначено, що ефективне застосування процесів світового досвіду зарубіжних країн, освітня діяльність яких характеризується новітніми методами викладання, модернізацією та інноваційним забезпеченням, забезпечить можливість докорінної зміни якості надання освітніх послуг в Україні. У ході дослідження виокремлено чинники, що позитивно впливають на здійснення реформ у галузі вищої освіти. Звертається увага на те, що заклади вищої освіти реалізують соціально-культурну функцію держави, сприяють задоволення суспільної потреби в освіті та професійних кадрах, тобто виступають суб'єктами задоволення публічного інтересу в освітній сфері. Тут важливо відмітити, що реалізація цього завдання неможлива тільки за умови здійснення закладами вищої освіти винятково освітньої діяльності. Звідси випливає зміст поліфункціональності закладів вищої освіти, які вимушено мають вести і господарську, і науково-дослідну, і організаційну діяльність, без чого неможливо забезпечити надання якісних освітніх послуг. Імплементація та вдосконалення господарської діяльності повинні відбуватися одночасно на державному та місцевому (регіональному) рівнях. Під наданням освітніх послуг треба розуміти діяльність підприємств, установ, організацій та окремих осіб (викладачів, майстрів, тренерів, вихователів, репетиторів тощо), виконувану для задоволення потреб людей (учнів, вихованців, студентів, аспірантів, докторантів та ін.), роботодавців і держави, з передачі протягом певного часу або постійно сукупності знань, умінь та навичок. Безумовним, за такого підходу, є господарський характер відповідної діяльності, забезпечення якої має відбуватися в рамках поліфункціональної діяльності закладів вищої освіти. Тоді поліфункціональність закладів визначається як одна з найважливіших інтегральних характеристик системи вищої освіти поряд із якістю вищої освіти, може розглядатися в соціологічному, філософському, юридичному, соціально-економічному та інших аспектах. Звідси під поліфункціональністю пропонується розуміти якісне впорядкування всієї сукупності функцій закладів вищої освіти, співмірність та взаємопов'язаність кожної з означених функцій закладів вищої освіти, із сукупністю інших функцій, їх несуперечливу єдність, що відображає особливості функціональної складової частини закладів вищої освіти як цілісної інституційної системи в системі вищої освіти країни загалом. Автор розглядає поліфункціональність закладів вищої освіти як відображення багатопрофільного характеру сучасних університетів та академій, їх властивість здійснювати освітню і наукову діяльність, спрямовану на здобуття вищої освіти (ступенів бакалавра, магістра, освітньо-наукового рівня доктора філософії з широкого спектру наукових напрямів), здійснювати наукові дослідження (наприклад, фундаментальні), бути одночасно науково-методичним центром із розвиненою інфраструктурою навчальних, наукових і науково-виробничих підрозділів, вести господарську діяльність, спрямовану на реалізацію вищезазначених завдань.

Зроблено висновок, що процесу правового регулювання господарської діяльності закладів вищої освіти в обов'язковому порядку повинні бути властиві процеси надання якісних послуг у сфері освітньої діяльності, ефективна методика викладання та модернізація відповідно до нових технологій, з урахуванням інноваційного забезпечення.

Ключові слова: заклади вищої освіти, освітня діяльність, функції закладів вищої освіти, поліфункціональність закладів вищої освіти.

The article is devoted to the processes taking place in the higher education institutions of Ukraine in the context of reform changes in Ukraine in order to find effective measures to introduce the world experience in the provision of educational services as a priority direction of the state educational policy. The tendencies of higher education in the world community, which are used in understanding the concept of higher education institution, traditionally used in the organization of higher education in the leading countries of the world community, are outlined. It is determined that the effective application of the processes of world experience of foreign countries, whose educational activity is characterized by the latest teaching methods, modernization and innovative provision will provide the opportunity for a radical change in the quality of the provision

of educational services in Ukraine. The study highlighted the factors that positively influence the implementation of reforms in higher education. Attention is drawn to the fact that institutions of higher education fulfill the socio-cultural function of the state, contribute to meeting the public need for education and professional staff, that is, the subjects of satisfaction of public interest in the educational sphere. It is important to note here that the realization of this task is impossible only if higher education institutions carry out solely educational activities. Hence the content of the polyfunctionality of higher education institutions, which are forced to conduct both economic, research, and organizational activities, without which it is impossible to provide quality educational services. Implementation and improvement of economic activity must take place at both national and local (regional) levels. Hence, the provision of educational services should be understood to mean the activities of enterprises, institutions, organizations and individuals (teachers, masters, coaches, tutors, etc.) performed to meet the needs of people (students, pupils, students, graduate students, doctoral students, etc.), employers and the state, by transferring over a period of time or constantly a set of knowledge, skills and abilities. Undoubtedly, under this approach, the economic nature of the relevant activity, the provision of which must occur within the framework of multifunctional activities of higher education institutions. Then the multifunctionality of institutions is defined as one of the most important integral characteristics of the higher education system, along with the quality of higher education, can be considered in sociological, philosophical, legal, socio-economic and other aspects. From here, multifunctionality is offered to understand the qualitative ordering of the entire set of functions of higher education institutions, their proportionality and the interrelation of each of the specified functions of institutions of higher education, with a set of other functions, their consistent unity, reflecting the peculiarities of the functional constituent system in another institution. the higher education system of the country as a whole. The author considers the multifunctionality of higher education institutions as a reflection of the multidisciplinary nature of modern universities and academies, their property to carry out educational and scientific activities aimed at obtaining higher education (bachelor's, master's, educational and doctoral degrees in a wide range of scientific fields) (for example, fundamental), to be simultaneously a scientific and methodological center with a developed infrastructure of educational, scientific and scientific-production units, to lead ospodarsku activities to achieve the aforementioned objectives.

It is concluded that the process of legal regulation of economic activity of higher education institutions must necessarily be characterized by processes of providing quality services in the field of educational activities, effective teaching and modernization in accordance with new technologies, taking into account innovative provision.

Key words: *institutions of higher education, educational activity, functions of higher education institutions, polyfunctionality of higher education institutions.*

Освітня діяльність закладів вищої освіти в ринкових умовах дедалі більше перетворюється на особливий інституціоналізований, соціокультурний та суспільно значущий механізм надання сукупності високоспеціалізованих освітніх послуг (зокрема, у сфері вищої освіти), а не лише на суто навчальний процес як процес трансляції певної сукупності знань. Як зауважує Н.Л. Губерська, заклади вищої освіти створюються для здійснення такої загальної соціальної функції, як надання освітніх послуг, що має державно значущий характер. Реалізуючи в цілому соціально-культурну функцію задоволення суспільної потреби в освіті, заклади вищої освіти, на відміну від інших освітніх установ, реалізують програми вищої професійної освіти, надають освітні послуги різним категоріям споживачів, у чому, власне, й виявляється публічний інтерес в освітній сфері [1].

При цьому послугу як економічну категорію сучасні науковці визначають як: відповідний тип економічних відносин; економічну операцію, репрезентовану низкою послідовно вчинюваних дій, об'єднаних однією метою; особливу споживчу вартість процесу праці, виражену в корисному ефекті, що задовольняє потреби людини, колективу й суспільства; доцільну діяльність, результатом якої є корисний ефект праці (особлива споживна вартість); особливий різновид

праці, результат діяльності, наділений усіма властивостями товару; діалектичну єдність процесу діяльності й результату, що досягається під час цієї діяльності; продукт праці, що, як правило, не має матеріально-речової форми вираження або матеріалізується у зміненому стані чи якості вже наявного продукту [2, с. 72]. Натомість послугу як правову категорію на доктринальному й нормативному рівнях визначають як: результат суспільно корисної діяльності; об'єкт цивільних / господарських прав; об'єкт зобов'язальних правовідносин (зобов'язальну поведінку виконавця у вигляді комплексу певних дій); самостійний вид господарської діяльності поряд із виробництвом, торгівлею, виконанням робіт; діяльність виконавця з надання (передання) замовникові певного блага; різновид робіт; допоміжну торговельну діяльність; наслідок безпосередньої взаємодії між виконавцем і замовником; товар у широкому сенсі слова [2, с. 73].

З огляду на складну економіко-правову природу послуг вибудовуються і сучасні наукові інтерпретації освітніх послуг, значимі в контексті суспільного призначення вищої освіти. При цьому, зокрема, під освітніми послугами розуміють сукупність процесів навчання, виховання, просвіти та самоосвіти, спрямованих на розвиток особистих потенціалів її споживачів та людського потенціалу суспільства; специфічні

економічні блага, що надаються особистості для задоволення її різноманітних освітніх потреб і які становлять взаємну зацікавленість суспільства і кожного індивіда зокрема в їх подальшому використанні в професійній діяльності» (О.М. Дмитренко); процес надання освіти, що задовольняє потреби суб'єктів (Л.С. Драганчук); вид послуг, який забезпечує реалізацію конституційних гарантій й існуючих державних гарантій у сфері освіти, що надається згідно з рівнем освіти відповідно до вимог державних стандартів (Н.Ю. Гаріфуліна, В.А. Гуртов); професійну діяльність уповноваженої особи, що направлена на передачу студентам освітніх програм або програм окремих навчальних курсів, предметів, дисциплін та являє собою інтелектуальну діяльність, спрямовану на засвоєння знань, умінь, навичок (М.Н. Головньов); суспільне благо, виробництво якого фінансується державою, і як приватне благо, попит на яке визначається наявною купівельною спроможністю користувачів, особливостями поведінки сімей абітурієнтів (В.А. Гневашева); специфічний товар, який задовольняє потребу людини в набутті певних знань, навичок і вмінь для їх подальшого використання у професійній діяльності (Т.Є. Оболенська) [3]; сукупність знань, інформації, вмінь, навичок, що надаються споживачам і використовуються для задоволення різноманітних потреб людини, суспільства і держави (І.С. Каленюк, О.В. Куклін) [4]. Узагальнюючи ці та інші дефініції, О.В. Присвітла вважає за доцільне виокремити три основні контексти, в яких пропонуються дефініції цього поняття, а саме: (1) освітня послуга як процес, (2) освітня послуга як сукупність знань, умінь, навичок та (3) освітня послуга як товар, зазначаючи при цьому, що «в умовах глобального ринку освітні послуги все більше набувають ознак товару» [5, с. 28]. Щоправда, тут слід застерегти від надмірної абсолютизації комерційного характеру освітніх послуг, оскільки «абсолютизовані категорії прибутку та фінансової доцільності затьмарюють і деформують саму природу освітнього процесу, унеможливають забезпечення належної якості вищої освіти, виконання вищою школою культурних і соціальних функцій тощо» [6].

Докладну наукову інтерпретацію категорій «послуги», «освітні послуги» та «послуги у сфері освіти» запропонував український учений-господарник Б.В. Деревянко, який, зокрема, під наданням освітніх послуг запропонував розуміти діяльність підприємств, установ, організацій, окремих осіб (викладачів, майстрів, тренерів, вихователів, репетиторів тощо), виконувану для задоволення потреб людей (учнів, вихованців, студентів, аспірантів, докторантів та ін.), роботодавців та держави, з передачі протягом певного часу або постійно сукупності знань, умінь та навичок, що визначають певний їх рівень або ступінь, не має матеріальної форми, не зале-

жить від характеру результату, на платній чи безоплатній основі, що має цінову визначеність [7]. Безумовним, за такого підходу, є господарський характер відповідної діяльності.

Цілком закономірно, що, з огляду на те, що надання освітніх послуг є різновидом господарської діяльності закладів вищої освіти, в юридичній, соціологічній та економічній науках дедалі частіше застосовується категорія конкурентоспроможності закладів вищої освіти. При цьому вважається, що високий рівень освітніх послуг – це визначальний фактор конкурентоспроможності закладів вищої освіти [3, с. 44]. Відповідно, під конкурентоспроможністю заклади вищої освіти розуміється «властивість закладу вищої освіти, що відбиває ступінь його реальної і потенційної здатності, надавати освітні послуги з якісними характеристиками, які відповідають вимогам споживачів за більш привабливими ціновими та неціновими параметрами, ніж у конкурентів, і отримувати при цьому ефект, який дозволяє постійно забезпечувати конкурентоспроможність закладу вищої освіти. Це викликає необхідність удосконалення системи управління закладами вищої освіти за допомогою формування ефективних конкурентних стратегій. Під час їх розроблення перед закладами вищої освіти стоїть досить суперечливе завдання: з одного боку – підвищення конкурентоспроможності, а з іншого – забезпечення ефективності діяльності закладів вищої освіти. Підвищення конкурентоспроможності засноване на вкладенні коштів у розвиток конкурентних переваг вищої освітньої установи – і чим більше ці внески, тим вище показники, що характеризують конкурентні позиції закладів вищої освіти» [3, с. 35].

Разом із тим, попри згадану вище неоднорідність запропонованих наукових підходів і концептуальних способів осмислення різноманітних наукових проблем модернізації функціональної складової частини діяльності закладів вищої освіти (в тому числі – за рахунок виокремлення господарської функції), не можна спростувати тезу стосовно поліфункціональності (багатофункціональності) закладів вищої освіти. Понад те, як видається, саме сучасний контекст розвитку вітчизняної системи закладів вищої освіти дає підстави стверджувати про фундаментальний характер поліфункціональності закладів вищої освіти як науково-методологічної основи для висвітлення проблемних аспектів та цілісного репрезентування правової природи й специфіки реалізації саме господарської функції закладів вищої освіти в розрізі проблематики нашого дисертаційного дослідження.

Як відомо, за сучасних умов змінюються не лише середовище, в якому функціонують заклади вищої освіти, але і саме внутрішнє середовище, що перетворює поступово всі заклади вищої освіти на багатофункціональні заклади, що поступово набувають ознак бізнес-компаній.

Ця тенденція, природно, уможливілює, з одного боку, появу нових функцій закладів вищої освіти, а, з іншого боку, розширення змісту їхніх функцій [8].

Як зазначають у цьому зв'язку українські дослідники І.С. Каленюк і О.В. Куклін, основна риса сучасної вищої освіти – її багатофункціональність у суспільному розвитку, а тому сама вища освіта постає як багатофункціональна система, що реалізує себе в суспільстві в широкому спектрі соціальних функцій, як традиційних, так і відносно нових [4, с. 136, 143]. Водночас, із точки зору перспектив розвитку України, особливо важливо те, що «реалізація основних функцій вищої освіти служить важливим чинником подальшого успішного розв'язання всіх соціально-економічних проблем [9].

Відповідна поліфункціональність закладів вищої освіти в узагальненому вигляді означає, на нашу думку, не що інше, як певним чином досягнуте якісне впорядкування всієї сукупності функцій закладів вищої освіти, їх співмірність та взаємопов'язаність кожної з означених функцій закладів вищої освіти із сукупністю інших функцій, їх несуперечливу єдність, що відображає особливості функціональної складової закладів вищої освіти як цілісної інституційної системи в системі вищої освіти країни загалом.

Поліфункціональність закладів вищої освіти може бути визначена, з нашої точки зору, однією із ключових інтегральних характеристик системи вищої освіти загалом – за аналогією, наприклад, з якістю вищої освіти [3, с. 46–47]. Відповідно, так само ця категорія може бути розглянута в соціологічному, філософському, юридичному, соціально-економічному та інших аспектах. Юридичний ракурс аналізу тут проявляється у виокремленні тих напрямів дії (впливу) закладів вищої освіти на суспільне середовище, які перебувають (мають перебувати) у річищі власне юридичного регулювання, із чітким розмежуванням суто юридичних та позаюридичних регулятивних і охоронних засобів.

Поліфункціональності як особливій властивості системи закладів вищої освіти, на наш погляд, іманентно властиві гнучкість, інноваційний характер, відкритість, нормативна упорядкованість, суспільна зумовленість, імперативність їх реалізації, збалансованість, взаємозалежність і взаємообумовленість тощо. При цьому гнучкість означає можливість зміни як у змісті функцій закладів вищої освіти, так і в їх співвідношенні (можливість змін основних та неосновних функцій, зокрема), а так само – «забезпечення гнучкості доступу до різноманітних типів і видів вищої освіти та реалізації різномісних освітніх програм, задоволення різних запитів різних категорій населення» [9, с. 9]. Інноваційність відображає можливість появи нових функцій закладів вищої освіти порівняно із традиційно існуючими, що може істотно вплинути як на систему закладів вищої

освіти в цілому, так і на специфіку її взаємодії із суспільним середовищем. Відкритість вказує на те, що система функцій закладів вищої освіти не є раз і назавжди сталою, застиглою, а, навпаки, останнім часом зазначає відчутного оновлення і відповідних фундаментальних трансформацій. Нормативна упорядкованість вказує на те, що функції закладів вищої освіти так чи інакше зазнають упорядковуючого, організуючого та стабілізуючого впливу з боку соціальних регуляторів, наявних у суспільстві (моралі, права, традицій, політичних і корпоративних норм тощо). Суспільна зумовленість пов'язує зміст і динаміку зміни у структурі і співвідношенні функцій закладів вищої освіти з необхідністю задоволення суспільних потреб і запитів, які зазнають суттєвого оновлення в умовах формування «економіки знань» і «суспільства знань», відображає здатність системи закладів вищої освіти «задовольняти наявні і потенційні потреби особи і суспільства, державним вимогам з підготовки висококваліфікованих фахівців» [3, с. 47]. Імперативність реалізації позначає обов'язковість дії всіх функцій закладів вищої освіти в освітній системі та в суспільстві в цілому, що відбиває закономірний та об'єктивний характер їх існування, їх соціальну природу та походження. Збалансованість функцій закладів вищої освіти означає неможливість домінування якоїсь однієї функції на шкоду реалізації іншої (іншим) функціям, їх взаємопогоджену дію в єдиній системі. Відтак із збалансованістю пов'язана взаємозалежність і взаємозумовленість функцій, яка вказує на те, що організуючий вплив цих функцій здійснюється у їх тісній взаємодії, переплетенні, що дозволяє лише з певним ступенем умовності виокремлювати певні функції та простежувати їх вплив.

Зазначена вище поліфункціональність як властивість системи закладів вищої освіти відображає, насамперед, об'єктивне зростання ролі та значення інституту вищої освіти в суспільстві та в економіці, що не може бути, очевидно, зведена лише до історично минулих та сучасних форм участі закладів вищої освіти в навчально-виховному процесі – трансляції певного комплексу знань молоді.

Поліфункціональність ВНЗ є також певним відображенням багатофункціонального характеру сучасних ВНЗ, що інтерпретується в сучасній науці як властивість цих ВНЗ, що здійснюють освітню і наукову діяльність, спрямовану на здобуття вищої освіти (ступенів бакалавра, магістра, освітньо-наукового рівня доктора філософії з широкого спектру наукових напрямів), здійснює наукові дослідження (наприклад, фундаментальні), є науково-методичним центром з розвинутою інфраструктурою навчальних, наукових і науково-виробничих підрозділів, що має відповідний рівень кадрового і матеріально-технічного забезпечення [10].

Саме ускладнення суспільних відносин, їх структури, суттєве урізноманітнення профілів діяльності ВНЗ зумовлюють ускладнення функціональної складової частини їх діяльності та опосередковано впливають також і на нормативні засади, що визначають особливості їх організації та діяльності. Безумовно, «функціонування вищої освіти, виконання людьми в межах цього соціального інституту певних ролей, зумовлюється соціальними нормами її внутрішньої структури» [11]. При цьому в сучасному державно організованому суспільстві першість у нормативному регулюванні функціональної складової діяльності ВНЗ належить механізму правового регулювання, що визначається як система правових засобів, організованих специфічним чином у певній послідовності, що спрямовані на впорядкування, регулювання, закріплення, розвиток й удосконалення суспільних відносин у сфері вищої освіти відповідно до цілей освітньої політики держави в зазначеній сфері суспільних відносин. Водночас такому механізму притаманні такі характерні ознаки, як системність, цілеспрямованість, функціональність, динамізм [12].

Складність, структурованість та ієрархічність відповідного механізму, зі свого боку, так само відображають поліфункціональність ВНЗ, їх зростаючу роль не лише в освітній, але і в науковій, економічній, культурній системах суспільства, що за сучасних умов вже не діють ізольовано, а перебувають у складних взаємозумовлюючих зв'язках та опосередкуваннях.

Така поліфункціональність ВНЗ, своєю чергою, зумовлює особливості правового регулювання таких функцій та діяльності ВНЗ як інституційної підсистеми, відповідальної за реалізацію суб'єктивного права на вищу освіту в цілому. Від належного правового регулювання залежить і ефективність здійснення як цілісної системи функцій ВНЗ, так і кожної окремої функції згаданої системи.

При цьому особливості правового регулювання кожної з функцій ВНЗ специфікуються залежно від особливостей поєднання в кожній

з них приватних та публічних інтересів. Очевидно, що за умов домінуючого значення публічних інтересів зростає роль та питома вага власне централізованого публічно-правового регулювання, тоді як при переважаючому значенні в реалізації тієї чи іншої функції приватних інтересів більше значення набуває локальне, децентралізоване, приватноправове регулювання. Органічне та гнучке сполучення приватноправових та публічно-правових елементів у регулюванні функцій ВНЗ зумовлює складність та динаміку регулюючого впливу з боку держави засобами правового впливу в цій сфері. Змістом державного впливу в нових умовах стають: нормативно-правове регулювання, ліцензування і акредитація, встановлення кваліфікаційних вимог щодо якості освіти та фахівців, прогнозування, контроль і планування, тобто встановлення меж діяльності в рамках університетської автономії.

Відтак модернізованій системі функцій закладів вищої освіти закономірно мають відповідати й оновлені нормативно-правові засади організації та діяльності закладів вищої освіти у сфері реалізації кожної з функцій цих елементів єдиної інституційної системи забезпечення суб'єктивного права на вищу освіту, в тому числі і щодо механізму господарсько-правового регулювання їхньої діяльності. Адже досі у правовому забезпеченні діяльності закладів вищої освіти «відсутній системний характер підходу до відкриття функціональних можливостей таких засобів, як реалізація прав закладів вищої освіти на здійснення господарської діяльності та розпорядження власними надходженнями; створення ними відокремлених наукових підрозділів як суб'єктів інноваційної діяльності; запровадження договорів про державно-приватне партнерство ... у сфері вищої освіти; заохочення суб'єктів господарювання до створення із закладів вищої освіти наукових парків та малих інноваційних підприємств» закладів вищої освіти [13]. Усі означені проблеми чекають на своє комплексне науково-теоретичне розкриття і заповнення відповідних прогалів у законодавстві України.

Список використаних джерел:

1. Губерська Н.Л. Адміністративні процедури у сфері вищої освіти : дис. ... докт. юридичних наук. Спеціальність 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право ; Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ, 2015– С. 102.
2. Голіна О.В. Господарсько-правова інституціалізація договорів про надання послуг : дис. ... канд. юрид. наук. 12.00.04 – господарське право, господарсько-процесуальне право ; Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого. Харків, 2016. С. 72.
3. Горбов В.В. Соціальний аудит як технологія управління якістю освітніх послуг вищого навчального закладу : дис. ... канд. соціол. наук. Спеціальність: 22.00.04 – спеціальні та галузеві соціології ; Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ, 2016. С. 42–43.
4. Каленюк І.С. Розвиток вищої освіти та економіка знань : монографія. Київ : Знання, 2012. С. 158.
5. Присвітла О.В. Домінанти розвитку вищої освіти в умовах глобального ринку освітніх послуг : дис. ... канд. екон. наук. Спеціальність 08.00.02 – світове господарство і міжнародні економічні відносини ; Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара. Дніпропетровськ, 2016. С. 28.

6. Заблоцька Ю.В. Вища освіта в життєвих стратегіях сучасного українського студентства : дис. ... канд. філос. наук. Спеціальність 09.00.10 – філософія освіти ; Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова. Київ, 2017. С. 39.
7. Дерев'яно Б.В. Надання освітніх послуг: правовий статус суб'єктів : монографія ; Донец. юрид. ін-т МВС України. Донецьк : Кальміус, 2011. С. 36.
8. Резник Г.А. Развитие функций высших учебных заведений в условиях реформирования системы образования РФ. *Современные научные исследования и инновации*. 2014. № 12. Ч. 3. URL: <http://web.snauka.ru/issues/2014/12/41852>.
9. Гарашук О.В. Основні функції вищої освіти України в контексті її модернізації та євроінтеграції. *Міжнародний науковий вісник: збірник наукових статей за матеріалами XXVII Міжнародної науково-практичної конференції*. Ужгород – Будапешт, 26–29 листопада 2013 року / ред. кол. : В.І.Смоланка (голова), І.В. Артьомов та ін. Ужгород : ДВНЗ «УжНУ», 2014. Вип. 8(27). С. 15.
10. Масальський В. Класичні університети України: історія походження та зміст терміна. *Схід*. 2010. № 7(107). С. 105–110.
11. Момот О.В. Підготовка майбутніх викладачів вищих навчальних закладів до педагогічної діяльності в умовах магістратури : дис. ... канд. пед. наук. Спеціальність 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти ; Полтавський нац. педагогічний ун-т імені В.Г. Короленка. Полтава, 2016. С. 16–17.
12. Савчук О.В. Теоретичні засади дослідження функцій інституту вищої освіти. *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки: Збірник наукових праць*. 2010. № 11. С. 117.
13. Кархут О.Я. Механізм правового регулювання суспільних відносин у сфері освіти: теоретико-правовий аспект : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Спеціальність 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень ; Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова. Київ, 2014. С. 13–14.
14. Куцурубова-Шевченко О.В. Господарсько-правові засоби в науковій діяльності державних вищих навчальних закладів. *Вісник Донецького національного університету. Сер. В: Економіка і право*. 2014. Вип. 1. С. 238.